

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Дана стаття присвячена проблемам, що виникли в інформаційній сфері через недостатність теоретичних розробок та нестабільність державного регулювання. Основні проблеми з'являються при розмежуванні понять інформації та авторських творів і їх правових режимів, а також щодо закріпленого у Законі України «Про інформацію» права власності на інформацію, що є немайновим благом в той час, коли право власності є речовим правом. Автор статті робить спробу визначити, якими взагалі інститутами можуть регулюватись інформаційні відносини, зокрема: авторським правом, правом промислової власності, а також як окремий нетрадиційний об'єкт інтелектуальної власності з власним правовим режимом.

Ідеальна схема врегулювання суспільних відносин така: науковці напрацьовують теоретичні розробки, вони закріплюються нормативними актами, які, у свою чергу, ефективно регулюють ці відносини. На жаль, в Україні наука часто виступає звичайним коментатором законодавства або взагалі не існує теоретичних розробок щодо певних відносин. Така ситуація склалась і в інформаційній сфері. Можна з певністю говорити про існування інформаційного законодавства, але немає відповідної галузі права та навчальної дисципліни.

1. Невеличке дослідження наявних в Інтернеті матеріалів показало, що лише у декількох вищих навчальних закладах України викладається предмет «Інформаційне право» (НаУКМА) або «Правове регулювання інформаційної діяльності» (Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, Одеський національний університет).

2. За період 1998—2001 рр. в Україні було видано близько 20 підручників та посібників, які так чи інакше стосуються даної сфери, проте се-

ред них немає жодного комплексного, вони присвячені лише окремим темам, а саме: комп'ютерна злочинність, захист різних видів інформації, збірники інформаційного законодавства, інформаційні права, різні аспекти діяльності ЗМІ.

3. Можливо, певна постійність у державному регулюванні могла б цьому сприяти, але з 1996 р. чотири рази змінювались державні органи, що керують цією сферою (від Міністерства у справах преси та інформації до Державного комітету інформполітики, телебачення та радіомовлення).

Теоретичні розробки потрібні насамперед для врегулювання таких основних проблем: 1) визначення загальних положень теорії інформаційного права; 2) розмежування об'єктів інформаційного права та авторського права; 3) право власності на інформацію.

1. Інформація — надзвичайно багатогранне явище. Все, з чим ми маємо справу, є інформацією, яка виражається в тих чи інших текстах. Теоретичні розробки необхідні для того, щоб окреслити певні межі, визначити галузі інформа-

цінного права. Зокрема, врегулювання потребують такі поняття та інститути: інформація, суть поняття, види; режими доступу тощо; інформаційні права; інформаційні технології; засоби масової інформації; Інтернет; рекламна інформація; державна та комерційна таємниця.

2. Надзвичайно складною проблемою, яка має бути врегульована теоретиками, є **проблема розмежування понять інформації та авторського твору, їх правових режимів**. Зокрема, слід навести основні позиції деяких авторів коротко: результати творчості — лише один з видів інформації (В. А. Копилов); інформаційна продукція є інтелектуальна власність, що охороняється авторським правом. З іншого боку, аналіз закону «Про інформацію» дає змогу зробити висновок, що інформація у вигляді інформаційної продукції та інформаційних послуг може бути об'єктом товарно-грошових відносин, які регулюються цивільним правом і не охороняються авторським; О. Підпригора зазначає, що власне інформація є складовою інтелектуальної власності і охороняється авторським правом; новий ЦК подає інформацію та інтелектуальну власність як окремі об'єкти ЦП, а конфіденційну інформацію відносить до промислової власності; Г. Андрощук відносить лише науково-технічну інформацію до об'єктів авторського права; в Законі «Про захист інформації в автоматизованих системах» поняття інформації розширено і до нього включено комп'ютерні програми, які самі по собі охороняються авторським правом.

Дані поняття важливо розмежовувати, тому що за чинним законодавством автори творів мають авторські немайнові та майнові права, останні мають обмежений строк дії, а Закон «Про інформацію» визначає право власності на інформацію. Прийнятий Верховною Радою ЦК, на жаль, не вирішує питання із розмежуванням безпосередньо цих двох понять. Також прямо не вирішується питання щодо закріпленого в Законі «Про інформацію» **права власності на інформацію**, що є досить важливим, оскільки право власності передбачає такі правомочності, як володіння, користування та розпорядження, необмежені часом.

Чинне законодавство, зокрема Закон «Про інформацію», містить такі положення щодо цього: інформація — відомості про події та явища; інформація є об'єктом права власності; основними видами інформаційної діяльності є одержання (набуття, накопичення, придбання), використання, поширення, зберігання інформації; підстави набуття права власності — створення, договір на створення, перехід права власності за договором; інформація є власністю того, за чий кошти вона створена (держбюджет, кошти ор-

ганізацій тощо); режими доступу: відкритий та обмежений (тобто конфіденційна і таємна інформація); обмеження права на одержання відкритої інформації забороняється законом; види інформації: статистична, масова, про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, правова інформація, про особу, довідково-енциклопедична та соціологічна інформація. Зауважимо деяку нелогічність такої класифікації, а саме: в основі її — характер та зміст інформації, тобто які відомості про які явища та події; що ж стосується масової інформації, то вона є такою лише за характером розповсюдження, окрім того, масовою може бути будь-яка інформація з перерахованих видів. Оскільки Закон «Про інформацію» також розрізняє режими доступу: відкритий та обмежений, то, можливо, мало б сенс розширити цей перелік за рахунок масової інформації.

Проаналізуємо інформацію за категоріями, що використовуються законом: види та режими. Оскільки підставою виникнення права власності є створення інформації, ніхто не може бути її власником, тому що ніхто з перерахованих суб'єктів її не створює. Вся інформація, яка може бути лише зібрана, опрацьована та подана певним чином, тобто статистична, масова, про особу, довідково-енциклопедична та соціологічна, може охоронятись авторським правом як збірники, довідники тощо. Правова інформація в частині статей, виступів та доповідей може охоронятись авторським правом. Масова інформація, що розповсюджується ЗМІ, захищається авторським та суміжним правом. Офіційні документи державних органів як джерела правової інформації визнаються творами, але авторським правом захищені лише на стадії проектів, а охорона припиняється після їх офіційного затвердження.

Виникає питання: якщо в інформаційній сфері деякі відносини можуть бути врегульовані авторським правом, а певні види інформації взагалі не можуть бути захищені, оскільки вона ніким не створюється, існує об'єктивно, будь-хто може отримати доступ до неї або в процесі інформаційної діяльності отримати такий же результат, як і інші суб'єкти, чому тоді вважається, що хто володіє інформацією, той володіє світом, чому йде боротьба за володіння певною інформацією.

Можливо, відповідь знайдемо при розгляді ще одного питання — питання права власності на конфіденційну інформацію. Технічна, організаційна, комерційна, виробнича та інша інформація, здатна сприяти підвищенню ефективності виробництва або давати інший позитивний ефект, невідома третім особам, внаслідок

чого має комерційну цінність, визнається нерозкритою або конфіденційною інформацією. Оскільки юридичні та фізичні особи, які мають конфіденційну інформацію, можуть фактично визначати її долю, то відповідно можна говорити про певне право лише на конфіденційну інформацію, оскільки вона, по суті, може бути створена, коли створюються такі об'єкти, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем (вона відповідно до нового ЦК є конфіденційною, поки не зареєстрована, не запатентована і не захищена правом промислової власності), отже, можна говорити, що конфіденційна інформація може бути створена і нею можна розпоряджатись. Відповідно до нового ЦК конфіденційна інформація визнається немайновим благом. У свою чергу, право власності є речовим правом, тобто правом на річ чи інше речове право. Варто також зазначити, що конфіденційна інформація визнається одним з об'єктів інтелектуальної власності. Значить, можна говорити лише про право інтелектуальної власності на неї, тому що мова йде про неї як про інтелектуальний продукт. Розробники нового ЦК віднесли конфіденційну інформацію до промислової власності і включили в неї нерозкрити та ще не захищену безпосередньо правом промислової власності інформацію про винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію ІМС. Але ж насправді

відповідати ознакам конфіденційної інформації може також будь-яка інша інформація, якщо вона не розкрита третім особам та має певну цінність. Тому не варто відносити її до однієї з традиційних складових інтелектуальної власності (авторське й суміжні права, право промислової власності, право на засоби індивідуалізації), а можливо, варто визнати її четвертим самостійним елементом (власне, така пропозиція вже висловлюється деякими науковцями).

Значить, інформаційна сфера регулюється такими цивільно-правовими інститутами: конфіденційна інформація охороняється як об'єкт інтелектуальної власності (як складова промислової власності або як самостійний інститут інтелектуальної власності); частина інформаційних відносин може успішно регулюватись лише авторським правом; сама інформація соціологічна, статистична, та, що міститься у збірниках, не повинна захищатись ні правом власності, ні правом інтелектуальної власності, ні авторським правом, оскільки це просто не потрібно, тому що інформація така існує об'єктивно, ніким не створюється і належить всім і нікому одночасно.

Отже, після того, як стане чинним новий ЦК, виникне проблема через неузгодженість його із Законом «Про інформацію». Оскільки ЦК містить прогресивніші положення щодо викладених проблем, то необхідно негайно внести зміни у чинне законодавство про інформацію.

1. Філософський словник.— К.: Наук, думка, 1963.— 602 с.
2. Підпригора О. А., Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навчальний посібник.— К.: Юрінком Інтер, 1998.— 226 с.
3. Підпригора О. А. Цивільне право.— Ч. I.— К.: Вентурі, 1998.— 414 с.
4. Святоцький О., Федченко Л. Інтелектуальна власність — найважливіша складова нематеріальних активів // Право України.— 1998.— № 7.
5. Андросьук Г. О., Пирятинський С. Ф., Бодяківська Г. О. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію.— 1997.— № 7.
6. Мартынов Б. С. Права авторства в СССР // Уч. зап. Всесоюзного ин-та юрид. наук.— 1947.— № 9.
7. Рассолов М. М. Информационное право: Учебное пособие.— М.: Юрист, 1999.— 398 с.
8. Копылов В. А. Информационное право.— М.: Юрист, 1997.— 470 с.
9. Заржицький О., Хуков С., Іванова Є. Захист програмного забезпечення за допомогою інституту «конфіденційної інформації» // Право України.— 1999.— № 1.
10. Кузнецов В. Комп'ютерна інформація як предмет крадіжки // Право України.— 1999.— № 7.

D. V. Khomenko

THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF INFORMATIONAL SPHERE

This article is about problems in informational sphere, which appeared for lack of theoretical developments and because of instability of state regulating policy. The main problems are in differentiation of information and copyright protected objects and also in different aspects of information property. The author of the article proposes to define legal institutes, which can be used for regulating of informational sphere, for example copyright, patent law or new special regime for not traditional objects of intellectual property.